

УДК.371.73

ГРА, ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ПРИРОДОЗНАВСТВО» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Височан Л.М.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Стаття висвітлює роль гри в навчально-виховному процесі при вивченні освітньої галузі «Природознавство».

Ключові слова: гра, ігри-вправи, сюжетні, рольові ігри, молодший школяр, освітня галузь «Природознавство», навчальна програма.

Постановка проблеми. Висвітлення значення і завдання використання гри на уроках природознавства. Важливим засобом для активізації пізнавальної діяльності молодших школярів є гра. Вона проводиться під час прогулянок, екскурсій, і на уроці для узагальнення знання конкретних об'єктів і явищ природи, які формують конкретні елементарні поняття про природознавство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатні педагоги надавали величезного значення включенню гри в навчальну діяльність. Ще К. Д. Ушинський радив вводити елементи цікавості, ігрові моменти в серйозний навчальний працю учнів для того, щоб процес пізнання був більш продуктивним. Відомий педагог С.Т. Шацький називав гру життєвої лабораторією дитинства: «Коли людина грає, він підвищує свої емоції. Нашу школу ми повинні зробити місцем якраз такого поживлення». Л.С. Виготський, розглядаючи роль гри у психічному розвитку дитини, зазначав, що у зв'язку з переходом до школи, гра не тільки не зникає, але, навпаки, вона просочує всю діяльність учня. «У шкільному віці, – говорив він, – гра не вмирає, а проникає у відношення до дійсності. Вона має своє внутрішнє продовження в шкільному навчанні і праці». Гра, як відомо, є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю молодших школярів.

Розробкою теорії ігор, з'ясування ролі, структури та їх значення для виховання і навчання дітей займалися психологи Ж. Піаже, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Д. Ельконін. Ще відомі дидакти попереджали проти одорослення навчальної та виховної роботи зі школярами, наполягали на організуючій ролі гри. А. Макаренко вважав дидактично-рольові ігри такими ж важливими для розвитку дитини, як для дорослого – справжню працю.

Він розглядав гру в різних аспектах і, зокрема, у плані підготовки дитини до школи, до праці. Сухомлинський В. стверджував, що без гри нема і не може бути повноцінного розумового розвитку учнів. Це дозволяє стверджувати, що питання про використання ігор та цікавого матеріалу на уроках природознавства в початковій школі є не лише актуальним, але й таким, яке можна вдосконалювати і розвивати, адже все залежить від фантазії і уяви самого вчителя, від того, на скільки творчо він підійде до викладу природознавчого матеріалу, враховуючи інтелектуальні можливості учнів свого класу.

Мета статті – проаналізувати роль гри, як засобу вивчення освітньої галузі «Природознавство» в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Гра – найприродніша форма вияву дитячої діяльності, у якій усвідомлюється, вивчається навколишній світ, відкривається широкий простір для виявлення свого «Я», особистої творчості, активності, самопізнання, самовираження.

Використання гри на уроках природознавства допомагає активізувати діяльність дитини, розвиває пізнавальну активність, спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, розвиває творчу уяву, образне мислення, знімає стомлення в дітей, оскільки гра робить процес навчання цікавим для дитини.

Цілком природно, що саме в грі слід шукати приховані можливості для успішного засвоєння учнями проданих понять, формування необхідних вмій і навичок. Ігри дають змогу індивідуалізувати роботу на уроці, давати завдання посилено кожному учневі, максимально розвивати дитячі здібності.

Якщо спочатку учень зацікавиться лише грою, то дуже швидко його вже цікавитиме пов'язаний з нею матеріал, в нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати цей матеріал, тобто він почне готуватися до участі у грі. Гра дає змогу легко повернути увагу й тривалий час підтримувати в учнів інтерес до тих важливих і складних предметів, властивостей і явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається. Наприклад, одноманітні ігри стомлюють дітей, виникає байдужість до навчання. Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує волюві якості дитини. Її цінність передусім в тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втоми дітей.

Добираючи ту чи іншу гру, вчитель повинен пам'ятати, що процес створення гри містить ряд станів:

- Вибір теми гри;
- Визначення мети і завдання;
- Підготовка і проведення гри (повідомлення учням теми гри, підготовка наочностей, проведення гри, підбиття підсумків).

Успіх проведення гри залежить від дотримання вимог:

- ігри мають відповідати навчальній програмі;
- ігрові завдання мають бути не надто легкими, проте й не дуже складними;
- відповідність гри віковим особливостям учнів;
- різноманітність ігор;
- залучення до ігор учнів усього класу.

Величезні можливості дає застосування гри під час екскурсій на природу. Розкрити перед дітьми різноманітність і красу навколишньої дійсності, привернути увагу до малопомітних, але істотних ознак легше, якщо залучати дітей до активного емоційного сприймання.

Саме цьому сприяють сюжетні ігри та ігри-вправи з природним матеріалом. Їх мета – навчити дітей знаходити потрібний предмет за допомогою аналізатора – (дотику, смаку, запаху), оперуючи істотними ознаками; описувати предмети й знаходити їх за описом; знаходити ціле за частиною і частину за цілому; групувати предмети за місцем.

Під час проходження практики, я використову-

вала такий ряд дидактичних ігор, які допомагали мені організувати цікавий урок з природознавства.

«УПІЗНАЙ ЗА ОПИСОМ»

Мета: удосконалювати знання дитини про овочі та фрукти; учити знаходити предмет за описом; розвивати уважність, дисциплінованість.

Матеріал: муляжі овочів, фруктів та цитрусів.

Хід гри: Вчитель пропонує дітям знайти той предмет, який він опише. Вчитель: кругле, жовте, з червоним бочком, буває кислосолодким, росте на дереві, корисне. Дитина виходить, обирає серед муляжів яблуко, показує його дітям, а діти знаками відповідають: згодні вони чи ні.

Діти дуже добре сприймають ігри на природничу тематику: «З якого дерева листочок або плід», «Знайди 5 однакових листочків».

«З ЯКОГО ДЕРЕВА ЛИСТОЧОК АБО ПЛІД»

Мета: учити дітей добирати листочки та плоди до дерев; розвивати зорову пам'ять, увагу.

Матеріал: ілюстрації дерев та листочків (ялинка, горобина, каштан, липа, клен); картинки (шишка, горобина, каштан, липове насіння).

Хід гри: Вчитель пропонує назвати виставлені дерева, а потім знайти їх плоди та листочки.

«ЗНАЙДИ П'ЯТЬ ОДНАКОВИХ ЛИСТОЧКІВ»

Мета: Закріплення знань про природу листяних дерев та кущів. Формування навичок співвіднесення листя з самими рослинами. Розвиток спостережливості.

Хід гри: Гру треба проводити під час осінньої екскурсії на прогулянці у парку, сквері, саду. Вчитель показує дітям листок з дерева або куща. Учні повинні знайти по 5 листків цієї ж рослини (до того ж знайти їх на землі, а не зірвати), принести їх учителю, назвати дерево або кущ, з якого вони опали. Виграють перші 5 чоловік, які правильно виконали завдання.

Найповніше потребам розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку відповідають пізнавальні ігри. Головна їх особливість полягає в тому, що пізнавальні задачі приховані. Граючись, дитина не думає вчитись навчання тут відбувається саме собою. Захоплюють дітей ігри з картинками, загадками про рослини і тварини, естафети, ігри – вікторини:

«Що в лісі росте?»

Хід гри: Вчитель називає квіти, а діти повинні швидко сказати, де квіти ростуть. Польові, лісові та польові квіти потрібно називати упереміш, наприклад: троянда, календула, ромашка, дзвіночки, проліски ...

Гра „Влаштуй виставку картин на тему „Зима – літо”

Встановити відповідності між картинками. Що належить до зими, а що до літа.

За дидактичними картками “Хто зайвий?”

«ЗНАЙДИ КВІТКУ»

Мета: закріплювати вміння дітей знаходити та називати квіти «куточка природи».

Хід гри:

Вчитель пропонує дітям знайти квітку, яку він називає. Діти знаходять її, повторюють її назву.

Розв'язанню питань екологічного виховання найбільшою мірою сприяють *творчі сюжетно-рольові ігри*. Встановлено, що пізнавально-виховний ефект гри досягається при дотриманні методики, де організація, розподіл ролей і підготовка до гри зберігають її неповторну чарівність, дитячу безпосередність, а також забезпечують знання про об'єкти гри, наближення її до реальної ситуації. Ігри в робінзонів, лісових жителів, мандрівників дають можливість кожній дитині прийти до власного вибору взірця поведінки, найближчого до її інтересів, почуттів, переконань.

“Покажемо життя і ріст дерев”

Мета: закріпити з учнями знання про ліс, як цілісну екосистему, про життя та ріст дерев.

Хід гри:

Вчитель говорить, а діти виконують певні рухи:

1. Насіння дерев упали на землю – діти розслаблені присіли вниз.
2. Через рік несміливі паростки виходять зовні – діти обережно піднімають один палець.
3. Через 3 роки молоді рослини досягають висоти 30 сантиметрів – діти присідають, але плечі опущені, руки вільно звисають вниз.
4. Через 10 років дерева досягають висоти 3 метри – діти трішки встають, розпрямляють плечі, руки трохи підняті.
5. Через 30 років дерева досягають висоти 9 метрів – діти встають повністю, рука перпендикулярно до тулуба.
6. Через 70 років верхівки дерев піднімаються

над землею на 18 метрів – всі встають в коло, руки під кутом 45 градусів підняті в гору.

7. Через 100 років дерева мають розкішну крону і висота їх досягає 30 метрів – всі встають на носочки, руки витягують догори як можна вище.

8. Прийшов лісоруб і за 20 хвилин бензопила спилує могутнє дерево – всі присідають згорнув-шись у клубочок.

9. Що лишається робити? Висадити нові дерева!

Гра починається з початку, але керівник не говорить дітям що треба робити. Вони повинні рухатися так, як запам'ятали.

Система рольових ігор будується з урахуванням специфічних цілей на кожному етапі навчання. Для дітей молодшого віку основна мета гри полягає в оволодінні конкретними знаннями і правилами поведінки в природному середовищі.

Один із засобів закріплення, систематизації та узагальнення знань про навколишнє середовище – словесні дидактичні ігри. Їх надзвичайно важлива роль полягає в закріпленні природоохоронних уявлень, пробудженні у дітей бажання чинити добро і не порушувати відомі їм правила поведінки в природі, у формуванні позитивних рис. Особливості, які виявляються у ставленні до природи як до об'єкта постійної уваги й турботи.

Гра «Загадки»- «Прогноз погоди»

1. Летить коник, басує, полем-долом пустує. Ніхто йоготне впіймає. Ніхто його не загнудує. (*Вітер*)
2. У річці купалася, у хмарі ховалася, Від блискавки-грому полинула додолу. На землю спустилася – на сто крапель розбилася. (*Гроза*)
3. Сидить дід за подушками і стріляє галушками. (*Град*)
4. Не сніг, не лід, а взимку дерева прикрашає. (*Іній*)
5. Хто малюнки на вікні уночі зробив мені? (*Мороз*)
6. Що сходить без насіння? (*Сонце*)
7. Я падаю на ваші хати. Я білий-білий, волохатий. Я прилітаю вам до ніг, а називаюсь просто... (*Сніг*)
8. Вранці хтось в саду бродив і намисто загу-

бив. Потім сонечко гуляло, намистинки позбирало. (*Роса*)

9. Мене просять і чекають, а як прийду – утікають. (*Дош*)

10. То чорні, то сині по небу ходили, а як набив їх вітер – сльози розпустив. (*Хмари*)

Крім того з учнями молодших класів проводяться уроки-екскурсії, походи, експедиції, вони є не тільки заходами відпочинку, а мають глибоку й серйозну навчально-виховну природоохоронну спрямованість, містять в собі також ряд завдань з екології, що сприяють розвитку творчих здібностей дітей.

Можна виділити три основних підходи до ігрових методів: створення нових ігор з екологічним (природоохоронним) змістом, екологізація традиційних ігор та адаптація народних ігор. За змістом та правилами екологічні ігри можна віднести до кількох груп.

Сюжетно-рольові ігри потребують наявності природознавчого, природоохоронного або екологічного змісту та існування визначених правил. При екологізації традиційних сюжетно-рольових ігор важливо дотримуватися принципів науковості та доступності відбору змісту.

Серед дидактичних можна виділити предметні ігри, які потребують використання для ігор природних об'єктів: шишок, камінців, мушель і т.і. Природний матеріал дозволяє організувати ряд ігор, що сприяють розвитку мислення дитини. Наприклад, об'єкти можна класифікувати за різними ознаками (кольором, розміром, характеру походження, формі). Важливо, щоб діти теж брали участь у зборі природного матеріалу.

Висновок. Для дитини особлива цінність гри полягає не тільки в тому, що вона дає їй можливість як загального, так і фізичного, духовного зростання, а й у плані підготовки до різних сфер життя. Гра для дитини, особливо в молодшому шкільному віці, наділена це й дослідницьким змістом, який дає змогу моделювати все те, що існує поза грою. Саме через гру дитина швидше знайомиться з правилами та нормами спілкування з оточенням – із світом природи, з людьми; швидше опанує навичок і звичок культурної поведінки. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються. Гра в початковій ланці є засобом пізнання навколишнього світу і себе в ньому, усвідомлення дітьми мети своєї діяльності, опредмечування абстрактних понять, розвитку творчої уяви та здібностей, встановлених людських взаємин. Більшість вчителів використовує гру як засіб цілеутворення педагогічної діяльності та інтерпретації її в особистості дії учня. Гра допомагає розвивати творчу уяву та творчі здібності дитини.

Отже, найважливіший секрет гри в тому, що вона обов'язково побудована на інтересі і задоволенні. Вона дарує радість і захоплення, адже сам процес гри сповнений несподіванок, а результат – завжди таємниці. Примусити гратися неможливо, захопити грою можна.

Список літератури:

1. Артемова Л.В. Виховання поведінки в дітей в іграх. – радянська школа. – 1964.
2. Бегей В.М., Оліяр М.П., Степанова Л.В., Файчак З.Є. ігрові форми організації новчальної діяльності учнів у школі I ступеня / За ред. В.М.Бегей.- Львів, 1996.
3. Нечипорук Н.І., Томей О.П. Розвивальні ігри для дітей. –К.: Видавнича група «Основа»,2007.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – Вибр.тв. У 5 т. – К.: Радшк.,1977.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів.- К.: Абрис, 1997.
6. Коваль Л.В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: Навчально методичний посібник. – К.: Видавництво «Початкова школа»,2006.

7. Початкова школа [електронний ресурс] режим доступу www.mon.gov.ua
8. Державний стандарт початкової загальної освіти – [електронний ресурс] режим доступу [www.mon.gov.ua / new-stmp/2011/20.04.12](http://www.mon.gov.ua/new-stmp/2011/20.04.12).
9. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів із навчання українською мовою 1-4 кл. – К.: Видатний дім «Освіта». 2012-392с.

Высочан Л.М.

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника

ИГРА, КАК СРЕДСТВО ИЗУЧЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОБЛАСТИ «ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ» В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

Статья освещает роль игры в учебно-воспитательном процессе при изучении образовательной области «Естествознание». **Ключевые слова:** игра, игры-упражнения, сюжетные, ролевые игры, младший школьник, Образовательная отрасль «Естествознание», учебная программа.

Vysochan L.M.

Precarpatshy Nationaly University Named after Vasyl Stefanyk

PLAYING AS A MEANS OF STUDYING THE EDUCATIONAL SECTOR «NATURAL» IN ELEMENTARY SCHOOL

Summary

This paper highlights the role of play in the educational process in the study of the educational sector «Natural.» **Keywords:** game, games-exercises, story, role play, junior schoolboy, Educational industry «Natural Science» curriculum.

УДК 159.96

ВПЛИВ ПРОЯВІВ НЕВРОТИЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ СПІВРОБІТНИКІВ МНС

Шаферюк Т.А., Губа Н.О.

Запорізький національний університет

У даній статті надається узагальнення сучасних психологічних, соціальних і психофізіологічних досліджень про причини і наслідки формування проявів невротизації у працівників екстремальних професій. Розкрито вплив наслідків невротизації, у тому числі емоційного стресу, які надають всебічний руйнівний вплив на життєдіяльність організму, підтримують здоров'я людей і як наслідок сприяють розвитку міжособистісних конфліктів. Основними завданнями даної статті є дослідження особливостей проявів невротизації та її впливу на соціально-психологічний клімат. У статті висвітлюються проблемні області і питання, що будуються на основі наукового знання і наявних численних шляхів запобігання небажаних наслідків і захисту осіб, які зазнали стресових навантажень.

Ключові слова: невротизація, екстремальна психологія, психічне здо-ров'я, нервово-психічні розлади, стрес.

Постановка проблеми. Робота співробітників МНС завжди пов'язана з важкими завданнями, які часто доводиться виконувати в екстремальних умовах. Для успішного досягнення поставленої мети співробітникам доводиться виконувати надзвичайно складні дії, які вимагають значної психічної напруги, котра впливає як на конкретну особистість, так і на соціально-психологічний клімат в цілому.

Наукова постановка проблеми впливу невротизації ставить ряд досі остаточно не вирішених питань. Однією з них є те, що дана тема все ще не надто розглянута в сучасній психології. Невротичні стани, й у тому числі невротизація відіграють істотну роль у будь-якому виді діяльності та поведінки. Проте теорія невротичних станів далека від завершеності, дуже багато аспектів з необхідною повнотою не вивчені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для вивчення впливу невротизації на соціально-психологічний клімат колективу, треба розібратися для початку у самому визначенні невротизації, її функціях та структурі.

За визначенням В.В.Бойко, невротизація – це стан емоційної нестабільності, який може привести до неврозу і невротичної тенденції в поведінці особистості [3, с. 120].

В.А.Гіляровський під поняттям невротизації розумів легку, початкову стадію неврозу, та давав таке визначення – «...це зриви особистості, що болісно переживаються і супроводжуються розладами в соматичній сфері, вони викликані психічними факторами і необумовлені органічними змінами, з тенденцією до активної переробки та компенсації» [6, с. 74].